

“La Política Agrària Comunitària: orígens, present i futur”

Text íntegre de la conferència a càrrec del Sr. Lluç Beltran i Beltran celebrada a l'Ateneu Barcelonès el 20 d'octubre de 2009 en el marc del cicle organitzat per Fundació Agrícola Catalana.

En aquest moments s'està discutint a Brussel·les la futura PAC però això no és cap notícia. De fet ha estat un tema de discussió des de la creació de la UE (de la CEE). Potser l'única novetat que hi ha en el present debat és que hi ha estats que plantegen la supressió de la PAC, el que ells en diuen la no-PAC.

Al llarg d'aquesta conferència voldria exposar les important aportacions que la Política Agrària Comunitària (PAC) ha fet a la societat europea. No ha estat sens dubte una política perfecta, hi ha hagut errors i contradiccions, sobretot quan ha calgut canviar d'orientació perquè havien canviat les condicions econòmiques, però en el seu conjunt s'ha de dir que ha estat una política positiva.

En primer lloc voldria fer dos comentaris. Tots els països han tingut al llarg de l'història alguna política agrícola. De fet al llegir l'antic Testament, quan descriu les set plagues que varen afectar a l'antic Egipte, diu que els Faraons varen fer guardar els sobrant dels aliments de l'època de les vaques grasses per quan vingués el període de les vaques primes. És potser el primer cas conegut de política agrària de l'història.

El naixement de l'estat modern ha estat sempre relacionat amb una mena o altra de política agrària, des de Napoleó que va fer desaparèixer els darrer vestigis del feudalisme a França, va sorgir la necessitat que aquest estat modern es plantegés com millorar la gestió de l'agricultura, és a dir, posar en marxa una política agrària.

Si bé aquest canvi històric va significar l'inici de la agricultura moderna tal com la coneixement avui dia va suposar també la necessitat de desenvolupar eines que permetessin regulat el mercat. Economistes com Ezequiel, Kaldor o Keynes van estudiar, per exemple, les oscil·lacions dels preus dels productes agraris degut al desfasament d'un any entre la variació del preu i la producció. I d'aquí la conveniència que l'estat intervingués en el mercat comprant patates quan el preu era baix i venent-les quan era més car per tal de reduir aquestes oscil·lacions.

Per altra banda, cal tenir present que l'any 1951 es va crear la Comunitat Europea del carbó i l'acer amb l'objectiu de suprimir els aranzels. L'objectiu no amagat d'aquesta unió era que els dos països fundadors, França i Alemanya, que s'havien enfrontat en el segle XX en dues guerres mundials que havien causat més de 70 milions de morts coneguessin les importacions necessàries d'aquest dos productes per a fabricar armes, la qual cosa es considerava un element important per a la bona relació entre ambdós estats, i evitar així enfrontaments bèl·lics en el futur.

La creació d'aquesta unió va resultar molt més fàcil del que inicialment s'havia previst. De fet es van escurçar els terminis inicialment previstos per a l'eliminació dels aranzels. L'èxit de l'operació va ser tal que els estats membres varen pensar que si havien tingut èxit en un tema

tan delicat com el control de les armes be podien endegar una nova fase per tal d'eliminar també les barreres aranzelàries del productes agraris que es consideraven molt més inofensius i problemàtics. Bé doncs, en aquesta fase les dificultats varen resultar ser molt majors que les previstes i va ser aquí on va esclatar l'anomenada guerra del vi entre França i Itàlia. Tantes varen ser les dificultats que algun observador polític va posar en dubte el futur de la Unió. La "guerra" va esclatar no pel control de les armes sinó pel comerç agrícola. No va ser fins cinc anys més tard, al 1957 quan es va signar el tracta de Roma per a la creació de la CEE. De forma que no és cap novetat que la definició de la PAC generi problemes.

El tractat de Roma (1957)

El Tracta de Roma preveia la creació d'una política agrària Comuna basada en un seguit de principis que seria tediós enumerar ara. Però en resum podem dir que tractava de mantenir uns preus interiors relativament elevats comparats amb els del mercat mundial, una protecció aranzelària en frontera per evitar l'entrada de productes de països tercer a preus inferior i subvencions a l'exportació per poder exportar al mercat mundial els productes excedentaris.

Quan els preus baixaven d'un determinat nivell fixat per la Comissió es feien compres d'intervenció per tal de mantenir el preu dins dels llindars prèviament acordats.

Aquest sistema inicialment va funcionar prou bé. Va permetre als agricultors un nivell de vida acceptablement bo, va mantenir els mercats ben abastits de productes agraris, es varen evitar les oscil·lacions de preus degut a l'existència de preus mínims institucionals i sobretot, en la meua opinió, va permetre l'aparició de la primera política verdaderament comunitària.

Cal també recordar que aquest sistema era possible perquè les normes del GATT preveien els que s'anomenava "excepcionalitat agrícola", per la qual el comerç de productes agraris no estava sotmès a les mateixes normes de comerç internacional que la resta dels productes i es permetia tant la protecció en frontera com la subvenció a les exportacions.

Però a mesura que passaven els anys aquest sistema va començar a manifestar les seves debilitats. Per una part els elevats preus del productes agraris va fer que la producció anés augmentant, mentre que aquests mateixos preus elevat suposaven alhora un obstacle pel consum.

La productivitat agrícola va augmentar una mitjana del 2% anual des que es va posar en pràctica la PAC.

Així a finals dels anys 1980 s'havien acumulat una gran quantitat d'excedents, pricipalment de llet i cereals. Algun articulista va comentar que Europa era un iceberg de mantega surant damunt d'un oceà de llet. Un altre va observar que el volum de les compres d'intervenció de mantega eren tals que si posaven els petits paquets de mantega que donen als restaurants per esmorzar un damunt de l'altre es faria una cadena que arribava més enllà de la lluna.

A més els països en vies de desenvolupament es queixaven que no podien exportar les seves produccions al mercat mundial, i poder obtenir divises per finançar el seu desenvolupament

perquè encara que els seus costos de producció eren inferiors als europeus les exportacions europees estaven subvencionades i ells no tenien diners per fer-ho.

Al mateix temps s'estava ja negociant la ronda d'Uruguai que donaria lloc a la transformació de la GATT en l'OMC i en la qual era ja de preveure que s'acabaria "l'excepcionalitat agrícola" i el comerç dels productes agraris haurien d'anar adaptant-se a les mateixes normes que s'apliquen a les altres mercaderies.

Al mateix temps es va anar observant una progressiva substitució dels productes vegetals d'origen comunitari per fabricar els pinsos per productes importats amb preus més reduïts. El consum de matèries primeres vegetals disminuïa a raó de 2 milions de tones per any.

El Comissari d'agricultura Mac Sherry va filtrar al desembre del 1990 un document amb la seva proposta de reformes per tal de anar reduint aquest excedents.

La pressió per suprimir les subvencions a l'exportació era cada cop més difícil de suportar i feien difícil continuar avançant en l'acord de la Ronda Uruguai.

Acord de Marràqueix (1994)

Per tal de cercar una solució la comissió va proposar abaixar els preus de garantia dels productes que havien estat en vigor fins aleshores. Amb això es buscaven dos objectius: es considerava que per una part augmentaria el consum dels productes comunitaris que passarien a substituir els productes d'importació emprats fins aquell moment, i per l'altra s'augmentaria el consum donat que els preus serien més baixos i per tant més assequibles als consumidors (1/3 efecte de substitució de les importacions i 2/3 efecte de l'increment del consum).

Es varen tractar molts productes però per a simplificar-ho ens centrarem tant sols en les cereals (blat dur i blat tou panificable, ordi), les proteaginoses (gira-sol i soja), la carn de boví i la llet.

Concretament en el cas dels cereals es varen disminuir els preus d'intervenció un 29%. Els preus institucionals de les proteaginoses es varen abolir.

Per compensar aquesta reducció es varen establir una sèrie d'ajuts (els anomenats ajuts directes als agricultors) d'acord amb la superfície cultivada. Aquest ajuts es van calcular de forma que compensessin als agricultors de la davallada dels preus.

Es varen establir però, una sèrie de condicions per al càlcul dels ajuts. Eren moltes i a vegades complexes d'explicar, farem aquí referència a algunes d'elles.

- Els ajuts es varen calcular segons la mitjana del rendiment històric de cada regió en els darrers cinc anys suprimint els de major i menor rendiment. Així les regions amb una producció per hectàrea més elevada rebien una subvenció major. Eren iguals per a tots els agricultors dins de cada regió fent diferència de si es tractava de terreny de secà o regadiu.

- Al mateix temps es varen fixar una superfície màxima subvencionable per a cada estat membre de forma que si s'ultrapassava aquesta superfície la subvenció per hectàrea es veia reduïda en la mateixa proporció.
- Es va introduir una retirada obligatòria de terres per als grans agricultors, aquells que havien produït de mitjana durant els anys de referència més de 92 tones de gra.

En el cas del bestiar boví el mètode va ser similar. Es van reduir els preus de garantia de la carn en un 15% en tres cops i es van establir una seguit d'ajuts per cap per compensar la davallada dels preus. Són els coneguts ajuts a les vaques alletant, les primes al vaquí de carn i la prima a la desestacionalització. En el cas del vaquí per ajudar a la extensificació de la producció ramadera que es considera bona per al medi era superior a les 1,4 UBM per hectàrea.

Al mateix temps per acompanyar aquestes reduccions de preus es vam començar a introduir altres mesures a part de les primes. Van ser el que es van dir les "mesures d'acompanyament", que eren ajuts a la retirada de terres de la producció, a la prejubilació dels agricultors i ajuts per als agricultors a les zones de muntanya.

La reforma Mac Sherry va suposar un canvi molt important en la direcció de la PAC que ha marcat les posteriors reformes. Al llarg dels dos anys que van durar les discussions de la reforma Mac Sherry va quedar gravat un concepte que es clau per entendre la PAC avui dia, va ser a la Conferència de Cork l'any 1990: **"El futur del món rural no és necessàriament agrari"**. És a dir, si volem mantenir la vitalitat econòmica i social de les zones rurals cal buscar fonts d'ingressos complementàries a l'agricultura. A partir d'aquesta data la UE cada cop es va mostrar més partidària de subvencionar amb fonts agràries quasi qualsevol activitat que es desenvolupis en l'àmbit rural, encara que no fos estrictament agrària.

La reforma Mac Sherry va ser un èxit i es varen assolir els objectius previstos. El consum mitjà de cereals va augmentar 20 milions de tones per any entre el 1993 i el 2000, coincidint amb les anàlisis dels serveis tècnics de la Comissió. Aquests serveis tècnics encara estan avui orgullosos d'èxit de les seves prediccions i ho fan servir l'argument quan es discuteix l'impacte de les possibles reformes de la PAC.

Els famosos stocks d'intervenció, els oceans de llet i les muntanyes de mantega van anar desapareixent i els preus al consumidor es varen reduir i la renda dels agricultors no es va veure afectada.

Però en l'aspecte polític aquesta nova orientació de la PAC tenia un clar inconvenient. Va fer aparèixer als ulls dels contribuents els agricultors com els beneficiaris d'un reguitzell de subvencions que abans no existien. Si analitzem aquesta nova PAC amb atenció, aquesta acusació no està justificada. De fet en l'anterior PAC els agricultors rebien la subvenció directament dels consumidors via els majors preus que aquests havien de pagar degut a la protecció aranzelària que feia que els preus a l'interior de la UE fossin més alts que en el mercat mundial. Ara, si bé havien aparegut un seguit de subvencions cal també tenir present que el consumidor podia adquirir el producte en el mercat a un preu inferior. Però el volum de les subvencions no havia augmentat. A més ja no calia gastar pressupost a les compres

d'intervenció i la suma del pressupost per a l'agricultura era molt més previsible ja que es tractava de subvencions amb sistemes per reduir-ne l'import si s'ultrapassava la superfície de referència de cada estat.

Malgrat el punt anterior les subvencions a l'agricultura van passar a ser objecte de crítica per determinats polítics i sobretot per part de països europeus del nord.

La reforma Mac Sherry també va tenir però un altre resultat no previst inicialment. Un cop establert la superfície de referència per a cada estat membre i els ajuts per cap de bestiar tots els gabinets dels Ministres d'agricultura es van dedicar a calcular quin era l'import total de les subvencions que rebia el seu Estat i varen fer qüestió d'honor polític que en cada modificació de la PAC, que n'hi ha prou sovint, aquest import no baixés i si fora possible augmentés.

A més, mentre les intervencions en els mercats agraris que es feien en el règim anterior havien de ser forçosament comunitàries, ara les subvencions que concedeix la UE les haguessin pogut donar els Estats membre. Com deia de forma potser massa directa un polític suec "no sé perquè hem d'enviar els nostres diners a Brussel·les per a que després doni ajust als nostres agricultors i no poden donar-les nosaltres directament".

De forma involuntària l'exitosa reforma Mac Sherry va obrir un procés de crítica de la PAC.

Agenda 2000

L'any 2000 va haver-hi una altra reforma de la PAC. És el que es va anomenar "L'agenda 2000". No van haver-hi canvis importants en la forma de subvencions de la PAC a part de reduccions addicionals als preus de garantia. Potser el més important d'aquesta reforma és l'inici del que es coneixen com els "Programes de Desenvolupament Rural".

Els Programes de Desenvolupament Rural tenen una vigència de 7 anys i inclouen un seguit de mesures de desenvolupament rural com la millora de les infraestructures en l'àmbit rural, les inversions en les explotacions agràries, els ajuts per a la incorporació de joves agricultors, la protecció de les espècies autòctones... és el que es coneix com el Segon Pilar de la PAC, i que fins avui és la part de la PAC que rep menor nombre de crítiques. De fet, tots aquells que critiquen els ajuts de la PAC proposen en general augmentar els recursos que es destinen a aquest programes.

La Reforma a mig termini

El canvi més important va tenir lloc l'any 2003. En principi havia de tractar-se d'una simple revisió de l'Agenda 2000 però el comissari Fishler va anar molt més enllà.

La ronda de Doha de l'Organització Mundial de Comerç (OMC) havia començat el 2001 i tenia com objectius reduir les barreres aranzelàries per al comerç mundial, inclosos els productes agraris, i com a conseqüència reduir també els ajuts agrícoles que distorsionaven el mercat tant interior, de cada país, com mundial.

La proposta de Fishler va ser agosarada. Donat que s'havia de reduir les proteccions en frontera i els ajuts que distorsionaven els mercats agraris, va proposar desconnectar el dret a rebre l'ajut de l'obligació de produir. La proposta que va ser finalment acceptada si bé amb un llarg seguit de condicions i detalls que seria ara massa llarg d'explicar en aquest conferència.

Les línies mestres de la reforma indicava que un pagès continuaria rebent els mateixos ajuts que havia rebut durant la mitjana dels anys 2000-2001-2002, sempre i quan mantingués la terra en bones condicions mediambientals. Que incloïa evitar l'erosió de les finques, evitar la invasió de les males herbes...

D'aquesta forma l'agricultor mantenia les seves rendes, la UE estabilitzava el pressupost agrari i el pagès era lliure de dedicar les seves terres a produir allò que li sigui més avantatjós segons les normes del mercat lliure.

Al llarg de les discussions es varen establir però, una sèrie de limitacions en aquesta desconnexió. Així per exemple, l'estat espanyol temorós que la desconnexió suposés l'abandonament d'importantes superfícies de cereals poc productives que ara ja no serien rendibles si baixava el preu, va condicionar el cobrament del 40% de l'import de l'ajut a que la terra es dediqués efectivament a aquest conreu. Pels mateixos motius es va condicionar el cobrament del 50% de les primes de l'oví i el cabrum al manteniment de la cabana que havia donat lloc al dret.

Si bé aquesta reforma va permetre a la UE presentar-se davant de la ronda de Doha havent complert àmpliament les seves obligacions de reduir els ajuts que distorsionaven els mercats agraris, de cara al ciutadà europeu li va produir una certa perplexitat el fet que els agricultors cobressin uns ajuts encara que no es produís i ha estat sens dubte una important font de crítiques.

A l'hora de jutjar aquesta forma, cal tenir present que es tracta d'una modificació de la PAC, en part, en la línia ja iniciada per la reforma Mac Sherry que ha de permetre obrir més l'agricultura europea al mercat tant intern com mundial però que no és de bon tros un punt d'arribada, sinó més aviat una etapa intermitja cap a una altra política. Efectivament no podem suposar que el fet que un pagès hagi conreat un determinat conreu durant els anys 2000, 2001 i 2002 donarà drets al seu nét a cobrar una determinada subvenció diferent del seu veí perquè l'avi d'aquest en el període de referència havia fet un altre tipus de conreu. És doncs, repeteixo, una reforma de trànsit que ha de permetre a l'agricultura europea adaptar-se als acords que es puguin finalment prendre a la ronda de Doha, que ja fa vuit anys que dura i que sembla que no s'acabarà mai.

En aquesta mateixa reforma es van aprovar la supressió de molts mecanismes de regulació de mercat dels que fins ara havia disposat la UE. L'argument per desmantellar-los era que ara els agricultors ja tenien garantida una renda amb els pagaments desconnectats i que per tant ja no era necessària aquesta xarxa de garantia de preus. A més la liberalització dels mercats faria en la practica inútil la intervenció de les autoritats de la UE per fer variar els preus en el mercat mundial.

L'aplicació dels ajuts desconnectats es van anar implementant en els diferents països membres no sense un gran nombre de problemes tècnics en les diferent modalitats que preveia el reglament. Al mateix temps es van anar reduint les intervencions en els mercats per part de les autoritats comunitàries.

Però un fet no previst va fer variar el punt de vista de nombrosos economistes agraris. L'any 2007 es va observar un sobtat i fort increment dels preus de les matèries primeres. Els preus de l'ordi i del blat es van quasi duplicar i el preu de l'arròs va incrementar en més d'un 60%. Varen ser moltes les raons que es varen donar per explicar aquesta pujada. L'increment de la demanda per part de la Xina i l'Índia, l'escassa inversió en matèria de recerca agrícola, la proposta de la UE d'afegir fins un 5% de bioetanol als carburants comercials, l'especulació en el mercat de futurs de Chicago...

Però el que encara va sobtar més va ser la davallada dels preus d'aquestes productes al cap de poc més d'un any fins als nivells previs a la crisi, o fins i tot, inferiors.

Potser el cas més emblemàtic i conegut ha estat el cas de la llet, que ha passat d'un augment de preu que va arribar a incrementar-se fins un 50% el mes de novembre de 2007 per després començar a baixar fins ara que el seu preu és inferior al que tenia abans de començar la pujada l'any 2007.

Com serà la PAC del futur (2013-2020)

El sistema actual de subvencions es mantindrà fins el 2013. Aquest any inicia un nou període de programació que abasta fins el 2020 i ara s'està discutint com serà la PAC durant aquest nou període.

És difícil endevinar el futur. És fins i tot difícil aclarir el passat! Però tot sembla indicar que ja comencen a estar clars els trets principals de la PAC 2013-2020.

Per una part es mantindran i fins i tot s'incrementaran els recursos destinats al que s'anomena el segon pilar de la PAC, és a dir, els ajuts destinats a la millora de les infraestructures rurals, la modernització de les explotacions, la incorporació d'agricultors joves... però això representa actualment tant sols el 15% de les subvencions. Potser en el futur aquest percentatge pugui augmentar però difícilment superarà el 20% de pressupost agrari.

La resta, el que es coneix com a primer pilar de la PAC, el que ara són els pagaments desconnectats passaran a ser ajuts per hectàrea uniformes per territori. Està encara per definir si aquesta uniformitat voldrà dir que una hectàrea de terreny cultivat rebrà la mateixa subvenció base a tota la UE o que tant sols serà la mateixa per a cada estat membre, a si encara menys, serà tant sols uniforme per territori, però el que sembla clar és que ja no estarà lligada als ajust històrics que va rebre un determinat agricultor. Aquests pagaments estaran condicionats al compliment d'estrictes condicions ambientals i paisatgístiques, però no productives.

Al mateix temps i de forma complementària a aquests ajuts, hi haurà un pagament addicional als agricultors situats en àrees determinades que tinguin problemes especials per desenvolupar la seva activitat, com per exemple els agricultors de muntanya, els agricultors en zones amb un cert nivell de protecció ambiental que hagin de respectar limitacions mediambientals especialment rígides.

També hi haurà finalment un ajut complementari a determinats tipus d'agricultura com per exemple l'agricultura biològica, o el respecte a determinades condicions de benestar animal que vagin més enllà del que sigui estrictament obligatori.

Bé, aquests son els grans trets de com pot ser la PAC 2013-2020 però ara cal esperar a llegir la "lletra petita" que a vegades és encara més important que els grans trets.

I finalment i com a resultat de la darrera crisi del preus de l'any 2007 hi haurà de ben segur una sistema de gestió de crisis agràries que encara no se sap molt bé com es desenvoluparà, però amb tota seguretat la Comissió no s'arriscarà a tornar a passar per una crisi com aquesta.

Com volem que sigui la nova PAC des de Catalunya

Tot i l'anteriorment esmentat no es pot oblidar que la primera funció de l'agricultura és alimentar a la població i que es preveu que sigui de 9.000 milions l'any . Cal que l'agricultura mundial i amb ella l'agricultura europea sigui capaç d'alimentar aquesta població. Des de Catalunya estem per tant interessats que la futura PAC no oblidï la funció principal productiva que ha de tenir l'agricultura, tot respectant les normes del mercat lliure.

I ara, després de totes aquest polítiques, què ens queda als ciutadans?

Després de més de 50 any de PAC, què hem aconseguit? Si fem un repàs el balanç és sens dubte positiu.

A Catalunya i a tota Europa hi ha una agricultura eficient, capaç de competir amb la resta dels països del mon, tot i haver de suportar unes condicions de producció més desfavorables. Els costos socials són més elevats i les condicions de producció més estrictes. L'agricultura està diversificada i és capaç de respondre a les demandes del mercat. Recordo, a tall d'exemple, que fa uns anys un reglament de la UE deia que no es permetria donar subvencions als productes dels quals la UE fos excedentària, i que es publicaria un llista amb aquest productes. Bé, la llista no es va arribar a publicar mai. Tant bon punt el mercat demanava un producte els sistema agrari responia amb agilitat i el produïa.

Econòmic.

- Unes explotacions modernes i tecnificades capaçes de respondre amb agilitat a les demandes del mercat . Ja queda llunyana la imatge del pagès treballant amb escassos mitjans productius poc adaptats a la tecnologia disponible

- Una agricultura respectuosa amb el medi ambient. Les limitacions ambientals que ha de respectar els agricultors europeus són molt més estrictes que en la major part de la resta del món, malgrat el qual l'agricultura Europea és competitiva amb aquests països.
- En general, unes associacions d'agricultors que si bé encara no han assolit el grau de d'associacionisme que seria de desitjar, són gestionades, la majoria d'elles per tècnics qualificats degudament remunerats.
- Una agricultura ecològica cada cop més desenvolupada i que respon a les demandes del mercat.

Mediambientals i de benestar animal

- Potser els consumidors no sempre coneixen les limitacions ambientals que han de respectar els agricultors i ramaders, i com aquests són cada vegada més exigents.
- S'han acabat les granges lleteres amb plaça fixa on les vaques estaven permanentment lligades. S'ha acabat la producció de carn blanca al Regne Unit on s'alimentaven els vedells amb llet per tal de forçar l'anèmia i obtenir una carn quasi blanca, i també les truges lligades.
- Constantment hi ha en marxa nous mètodes de lluita contra plagues que redueixen o eviten la contaminació. Per exemple, tots els sistemes de lluita contra la mosca de la fruita o el barrinador de l'arròs amb sistemes de captura massiva amb trampes que contenen l'insecticida que un cop acabada la collita es retiren sense que s'hagi vesat al cap producte tòxic.
- S'està assajant el tractament de la mosca de l'olivera amb caolin. Serà un sistema més costós però es tracta d'un mètode no contaminant.
- La darrer Reglament de la UE sobre els pesticides que podran utilitzar els agricultors redueix el nombre de principis actius autoritzats en prop d'un 90%, els que s'ha demostrat que són els més contaminats.
- Una traçabilitat dels productes. Cada cop hi ha més productes que quan arriben al consumidor és possible saber qui ha estat el productor, el manipulador i tota la història del producte. En el cas de la carn de boví o de la d'oví la identificació és per cap de bestiar, en el cas de l'aviram per lots. Vostès s'hauran fixat que els ous porten marcada una numeració que permet identificar el dia el lot i la granja on es van produir.

Mon rural

- Un mon rural actiu econòmicament. Es cert que potser no hem arribat encara on volien arribar però es cert que s'ha evitat la despoblació de mon rural. S'han millorat

les comunicacions, els serveis al món rural i s'ha reduït la diferència del nivell de vida entre el camp i la ciutat.

Moltes gràcies per la seva atenció. Reconec que parlar de la PAC es tot menys divertit, però és un tema important que cal conèixer.